

Система за независими сравнителни продуктови изпитвания с участието на заинтересованите страни от предоставяне на потребителска информация в България

Елка Василева*

Даниела Иванова*

Богомил Николов*

Резюме: В статията се разглеждат възможностите за създаване на Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво с участието на заинтересованите страни от предоставяне на потребителска информация. За целите на изследването е използван методът на "гълбочинното интервю". Проведени са интервюта с 23 души – представители на заинтересованите страни от създаването на Система за независими сравнителни продуктови изпитвания: експерти от гържавната администрация, представители на производителите и техните браншови организации, неправителствени организации, асоциации на потребителите, представители на медии и специализирани издания, консултантски и сертифициращи фирми, обучаващи организации (университети) и научно-изследователски институции и др. Анализирани и обобщени са мненията на участниците за генерирането и предоста-

вянето на потребителите на независима информация чрез сравнителни изпитвания на продукти в България. На основата на изказаните твърдения (контент-анализ) са направени заключения за целите, обхвата, предпоставките за създаване на Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво, както и за възможностите за европейско и международно сътрудничество в тази сфера.

Ключови думи: независими сравнителни продуктови изпитвания, сравнителни тестове, система, заинтересовани страни, независима потребителска информация, България.

JEL: C30, L15.

1. Въведение

Сравнителните изпитвания (тестове) на стоки и услуги представляват научен подход за осигуряване на безпристрастна информация за характеристиките на продуктите и създаването на условия за осъществяване на информиран потребителски избор. Продуктът може да бъде изпитан спрямо редица предвари-

* Елка Василева е доктор, доцент в катедра "Икономика на природните ресурси" на УНСС, e-mail: elkav@unwe.acad.bg

* Даниела Иванова е доктор, доцент в катедра "Икономика на природните ресурси" на УНСС, e-mail: danielalai@unwe.acad.bg.

* Богомил Николов е докторант в катедра "Икономика на природните ресурси" на УНСС.

телно определени показатели (критерии) за качество, както и за съответствие с определени изисквания за опазване на околната среда или за безопасност. Типични показатели за изпитване на продуктите са функционалност, удобство и комфорт, дълготрайност, безопасност и др. Изборът им се повлиява от условията на социалната среда, страната, района (съществуващото законодателство, традициите и др.) или от спецификите на проучвания пазар (2, 4-8).

Сравнителните продуктови изпитвания са една от най-важните дейности на потребителските организации по целия свят. Резултатите са широко разпространявани и приемани както от потребителите, така и от страната на предлагането на продуктите (производителите, дистрибутори, търговци и др.). Те играят важна роля за това потребителят да направи информиран избор по отношение на своите покупки и тяхното използване.

Изпитванията на продуктите могат да се извършват от: *организации на потребителите; независими органи за изпитване; държавни агенции.*

Сравнителните изпитвания са съществена част от информацията за потребителите и ключов момент при защита на техните права, като създават здрава връзка между потребителите, правителството и производителите. Те могат да бъдат полезни за потребителите, тъй като осигуряват информация, която може да доведе до икономия на финансови средства при търсенето на продукти на пазара (5-7).

Тези изпитвания притежават **две основни характеристики:**

- *Сравнителни изпитвания:* Изпитванията от страна на производителите на продуктите са насочени към оценка на собствения продукт, като не се гържи сметка за аналози от същия вид, претендиращи че предлагат подобни или по-добри характеристики. В тази връзка

сравнителните изпитвания доставят на потребителя много повече холистична (цялостна) и съдържателна информация;

- *Независимост на изпитванията:* Независимостта на продуктовете изпитвания означава, че изпитващият орган няма лични интереси от продукта или услугите, подложени на проверка. Независимите органи носят публична отговорност, легитимират продуктовете претенции и предлагат възможности за по-голяма прозрачност по време на процеса на изпитване. Изпитванията в процеса на производството не се считат за независими, защото често подобряват конкурентоспособността на продукта на пазара и са направени в интерес на производителите. Изпитванията на производителите са насочени към постигане на превъзходство на продукта, засилващо пазарния дял на марката посредством маркетинговите дейности (например реклама, промоции, продажби и др.).

Сравнителните продуктови изпитвания са скъпоструващи процедури, изискващи регулярно и подходящо финансиране. Това доведе до обединяване на усилията за тяхното провеждане на международно ниво. Водещите европейски потребителски организации координират своите дейности, като напр. не практикуват изпитвания на продукти от една и съща марка. Те са разработили обща мрежа за разпространение на информацията. Подобен подход е прилаган и в други региони по света: Австралийската потребителска организация извършва изпитвания на продукти от Нова Зеландия; в Индия – като страна с традиции в сферата на сравнителните изпитвания, се извършват лабораторни изпитвания на продукти, произхождащи от други страни от региона на Източна Азия, където подобни условия не са налични.

С цел уеднаквяване на условията за провеждане на сравнителни изпитвания *Международната организация за стандартиза-*

ция и *Международната електротехническа комисия* издадоха специално Ръководство ISO/IEC 46:1985, в което са представени основните принципи на сравнителните изпитвания на продукти и услуги (3). Препоръките от Ръководството могат да се прилагат от потребителски организации, независими органи за изпитване, както и държавни агенции, които провеждат сравнителни изпитвания на продукти. Целите на този международен стандарт са свързани с възможностите за предоставяне на коректни резултати и информация от изпитванията – по начин, който да помогне на потребителите да направят информиран избор, съответстващ на нуждите им. Предлага се и инструменти за прилагане на тези принципи (1, 3).

В настоящата статия се разглеждат възможностите за създаване на Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво с участието на заинтересованите страни от предоставяне на потребителска информация в България.

2. Методика

За целите на изследването е използван методът на *"гълбочинното интервю"*. Провежда се пряко лично интервю от един интервюиращ с един респондент в рамките на 45-60 минути, по предварително установени основни тематични области, които се изследват с отворени въпроси.

Този тип интервюта се провеждат от лица експерти, които са много добре запознати с изучавания проблем и са в състояние да разширят, обогатят, уточнят, коригират или променят представите за него. Изследователските проблеми, които се изучават с помощта на гълбочинното интервю, са слабо структурирани. Едно от основните предимства на гълбочинното интервю е, че е гъвкав метод, при който изследователят има голяма свобода при

анкетирането на респондента (да открива нови насоки на разговор, да задълбочава даден въпрос, да пренебрегва друг и т.н.).

За целите на изследването изключително важно беше да се разберат мненията на заинтересованите страни по повдигнатите въпроси, да се разкрият новите аспекти, неизвестните нюанси, алтернативните гледни точки, нестандартните идеи, свързани с възможностите за създаване на Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво.

В резултат на предварителни обсъждания беше разработен *"Въпросник"*. В неговата *основна част* се съдържат общи въпроси, насочващи разговора с анкетираните. В *специализираната част* са обхванати въпроси, свързани с познанията на респондентите за независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите, за Системата за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво. Предвидена е част, в която да се предоставят други мнения и бележки.

Интервюта бяха проведени в периода март-април 2011 г. в София, по предварителна уговорка (време, място и други детайли) с интервюираните. На всички интервюта бяха направени аудиозаписи.

3. Описание на участниците в проучването

Оценявайки факта, че качеството на информация, получена от гълбочинното интервю, зависи от компетентността на интервюираните, беше обсъден списък на потенциални участници. С всички тях беше установен контакт (по телефон и/или електронна поща) за да се запознаят предварително с целите на изследването и с основните въпроси за обсъждане. В резултат на това бе формирана група от 23 души, с които беше проведено интервю. Сред тях са представители на заинтересованите страни от създаването на Система за независи-

ми сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво: експерти от държавната администрация, представители на производители, търговци и браншови организации, неправителствени организации, асоциации на потребителите, представители на медии и специализирани издания, консултантски и сертифициращи фирми, обучаващи организации (университети) и научно-изследователски институции (таблица 1).

4. Резултати и дискусия

4.1. Независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите през погледа на експертите

В тази част от интервюта участниците показват своите познания за независимите сравнителни изпитвания за качеството на продуктите и услугите. Въпросите, които бяха зададени, са свързани

с *понятието им за независимите сравнителни изпитвания и типа на организациите, които ги провеждат.*

4.1.1. Какво представляват независимите сравнителните изпитвания за качеството на стоки и услуги?

Участниците в интервюто показват коректни познания за сравнителните тестове. Всички отбелязват, че този вид изпитвания предоставят съществена част от информацията за потребителите ("снимка за състоянието на качеството на стоките на пазара") и помагат при извършване на избор при покупката.

Според някои от експертите сравнителните тестове дават обективна оценка на съответните показатели за качеството. Отбелязани са показатели като: безопасност на храните и на промишлените продукти (микробиологични, физикохимич-

Таблица 1. Описание на участниците в проучването – представители на заинтересованите страни

ИНСТИТУЦИЯ/ОРГАНИЗАЦИЯ	Участници (брой)	Относителен дял (%)
Държавни и правителствени органи:	9	39,10
Министерство на земеделието и храните	1	4,30
Българска агенция по безопасност на храни	5	21,80
Комисия за защита на потребителите	1	4,30
Български институт за стандартизация	2	8,70
Неправителствени организации (НПО)	1	4,30
Организации на потребителите в България	2	8,70
Браншови организации	3	13,15
Производители и дистрибутори	3	13,15
Медии и специализирани издания	1	4,30
Консултантски и сертифициращи организации	1	4,30
Обучаващи организации (университети)	2	8,70
Научно-изследователски институции	1	4,30
Общо	23	100

Източник: Собствени изследвания.

ни, съдържание на пестицидни остатъци, наличие на ГМО, съдържание на антибиотици и т.н.); функционалност; такива, свързани с опазване на околната среда (енергийна ефективност и др.). Експерт подчертава, че "това е изключително добър начин да се информираш за предимствата или недостатъците на определени продукти".

Други казват, че са виждали подобни сравнителни тестове в чужбина. Шестима от участниците в интервюта (26 %) смятат, че това е начин за обучение на потребителите, а от тук и за подобрене на качеството на продуктите.

Един респондент обръща внимание на разликата между информацията за потребителите от сравнителните тестове и тази от рекламите на производителите: "организаторите на тези изпитвания не бива да се разглеждат като конкуренти на производителите на продуктите, участващи в сравнението".

Експертите не намират спонтанно връзката между сравнителни изпитвания за качеството и защита на правата на потребителите. Те не отбелязват специално независимостта на провеждащата изследванията организация. Също така е трудно да се получи мнение за връзката между потребители, правителство и производители при налагане на този тип изпитвания на продуктите в страната. "За отговора на този въпрос е важна обективността на изследванията", заявява представител на браншова организация. Друг представител на браншова асоциация смята, че "много по-голяма защита (на потребителите) се постига по този начин, отколкото, ако е налице проверка от контролните органи". Други респонденти намират, че "наличието на здрава връзка ще зависи от резултатите, които се предоставят, и ако те не са в полза на производителите, тази връзка би липсвала".

Някои експерти изразяват опасение, че от публикуваната сравнителна информация ще се възползват някои производители/

търговци с цел рекламиране на собствени продукти или политика.

4.1.2. Според вас какви организации могат да извършват независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите в България?

Отговорите на този въпрос са различни – в зависимост от това, дали експертите са служители на държавни институции (като напр. Министерство на земеделието и храните, Българска агенция по безопасност на храните или Комисия за защита на потребителите) или от неправителствения сектор. Повече от половината от участниците споделят, че държавните агенции (напр. Българската агенция по безопасност на храните) и акредитираните органи за изпитване са заинтересованите страни от предоставяне на потребителска информация. Идентифицирано е предложение при тълкуване на резултатите от изпитването да се използват високо квалифицирани експерти от съответните Държавни агенции или университети. Голяма част от тях акцентират върху това, лабораториите за провеждане на изпитването да бъдат акредитирани.

По-малко експерти виждат в дейността на организациите на потребителите в България възможност за предоставяне на независима информация за качеството на продуктите. Според мнение на един от участниците: "съюзите (асоциациите) на потребителите могат да играят важна роля, свързана с информацията, при налагане на дадена правителствена политика по проблемите на околната среда. Организациите за защита на потребителите, като представители на НПО, са структурата която трябва да провежда такъв тип изследвания. В Европейските страни сравнителните изпитвания и разпространението на резултатите се извършва именно от такива организации. Това е един от инструментите за предоставяне на информация на потребителите".

Експерт уточнява, че "тестовите трябва да бъдат извършвани от организации на потребителите, но бизнесът трябва да не бяга от отговорност на база на резултатите". Изказано е мнение, че сътрудничеството между "браншовите организации и организациите на потребителите" би било много полезно при провеждане на съвместни инициативи. В едно интервю са изброени заинтересованите страни от провеждането на подобни изпитвания: "потребителите (организации на потребители), на първо място; контролните органи по веригата като пряко ангажирани с качеството и безопасността на предлаганите продукти и услуги на пазара – на второ; Изпълнителната агенция "Българска служба по акредитация" и акредитираните лаборатории; търговската администрация – на трето".

Бяха изброени, но не в тяхната пълнота, и основните принципи, които трябва да се спазват при провеждане на подобни изпитвания:

- **неутралност** – организацията, която извършва сравнителни изпитвания трябва да бъде независима от структурите, чиито продукти се тестват, както и да не си сътрудничи с организациите (лабораториите), свързани с изпитваните продукти;
- **обективност и коректност на изпитването** – трябва да се извършва с цел да предостави верни, ясни, разбираеми и пълни резултати, които да позволят обективна оценка на изпитвания продукт;
- **обективна комуникация** – всяка критика трябва да бъде обективна и справедлива и да се основава на точни факти, а ако се използват някои субективни фактори, те трябва да бъдат ясно обозначени като такива.

Подчертани са принципите на "прозрачност", "достъпност на резултатите" и "наличие на ясни критерии" при провеждане на сравнителни изпитвания.

4.2. Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво

Тук на експертите бяха задавани въпроси, свързани с възможностите за създаване на Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво. Коментарите на участниците в дълбочинните интервюта са представени по-долу накратко.

4.2.1. Какви са основните цели на националната система за независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите?

Анкетираните смятат, че такава Система ще подпомогне информирания избор на потребителите при решението им за покупка на пазара в България, на който се "забелязват все повече и по-разнообразни стоки и услуги". Представител на неправителствения сектор подчертава, че "националната система за независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите би могла да има пряко отражение върху (по-голямата) защитата на потребителите". Участник от сертифицираща организация вижда като основна цел на системата защита на интересите на потребителите.

Един от респондентите обръща внимание на факта, че такава национална система ще отговори на въпроса "защо потребителят трябва да плати определена цена за определен продукт". Той смята, че тя е в противовес на изпитванията на самите производители т. е. "при маркетинга на отделните фирми".

Отбелязва се и възможността за "синхрон между сравнителните продуктови изпитвания и системите за продуктова сертификация, съществуващи в нашата страна".

Малка част от респондентите виждат сравнителните изпитвания като неразделна част от националната политика за защита на потребителите.

4.2.2. Какъв трябва да бъде обхватът на националната система за независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите?

Вижданията за обхвата на бъдещата Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво варират – в зависимост от експертите, които изразяват своето мнение. Отговорите на въпроса "Кои групи продукти могат да бъдат подложени на сравнителни изпитвания в нашата страна?" бяха аргументирани: храни ("тези, които консумираме ежедневно"); електроуреди (които да бъдат изпитани за тяхната енергийна ефективност); сапуни, прахове за пране, козметични продукти, облекла (за всекидневна употреба); такива продукти, на които в "страната има налични лаборатории за да направим изпитвания"; услуги (здравни, финансови, банкови) и др.

Респондентите дават и отговори от типа: "както хранителни, така и нехранителни продукти", "които влизат в пряк контакт с потребителите", "най-вече се използват от потребителя – храни, електроуреди за домакинството, играчки, мебели и пр.", "широк кръг от продукти, храни, козметика, та дори и автомобили", "най-употребяваните продукти от първа необходимост т.е. продуктите от потребителската кошница", "деликатесните продукти трябва да бъдат изключени от обхвата на подобна система".

Един от експертите обръща внимание на факта, че към продуктите, подложени на сравнителни тестове, е важно да има голям пазарен интерес – "в противен случай разходите за тези тестове са неоправдани, а цената на изпитванията, особено за някои видове нехранителни продукти, може да е изключително висока".

В отговорите на 11 участници (48 %) се подчертава и фактът, че в обхвата на тези изпитвания би следвало да се включат "сравними по вид, тип, природа про-

кми". На етапа на вземане на проби от търговската мрежа да се съблюдават условията за съхранение на конкретните продукти (като температура, влажност и др.).

4.2.3. Смятате ли, че са налице предпоставки за създаване на национална система за независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите?

За да отговорят на този въпрос, респондентите бяха подпомогнати от провеждащия интервюто. Използвайки дефинираните предпоставки в таблица 2, той предлагаше вариант на отговор. С този количествен акцент при провеждането на дълбочинните интервюта се целеше да се получат еднородни отговори по важни въпроси за изграждането на бъдеща Система за независими сравнителни изпитвания.

Най-общо респондентите смятат, че има предпоставки за изграждане на Система за независими сравнителни изпитвания в България.

Повечето от респондентите (83 %) преценяват, че съществуват разработени и действащи методи за провеждане на изпитванията за качеството на продуктите. Десет от участниците (43 %) обръщат специално внимание на използването на общопризнати стандартизирани методи (напр. описани в БДС, ISO и др.), валидирани в лабораториите.

Почти всички анкетирани (21 души) заявяват, че в страната функционират акредитирани лаборатории, органи за контрол и др., където може да се провеждат конкретните изпитвания.

По отношение на възможности за финансиране на системата, всички те са единодушни, че държавата трябва да субсидира потребителските организации изцяло (96 %) и резултатите да бъдат общодостъпни. Другите два варианта не се приемат от участниците в изследването. Идентифицирано е мнение, че в "определени области трябва да има финансиране и от държавния

Таблица 2. Предпоставки за създаване на национална система за независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите, според отговорите на експертите

Предпоставки за създаване на национална система за независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите	Отговори (брой/отн. брой, в %)		
	ДА	НЕ	Не мога да преценя
Наличие на методики за провеждане на изпитванията за качеството на продуктите	19/82,60	-	4/ 17,40
Развита инфраструктура за изпитвания на продуктите (акредитирани лаборатории, органи за контрол и др.)	21/91,40	-	2/ 8,60
Възможности за финансиране на системата:			
Вариант 1: Държавата субсидира потребителски организации изцяло (100 %) и резултатите са общодостъпни.	22/95,70	1/ 4,30	-
Вариант 2: Потребителските организации сами финансират сравнителните изпитвания и резултатите са платени.	-	23/100	-
Вариант 3: Смесен тип от горните два.	1/ 4,30	22/95,70	-
Възможности за систематично провеждане на сравнителните изпитвания.	11/47,80	5/21,80	7/ 30,40

Източник: Собствени изследвания.

бюджет: храни, битови услуги и др.". Друг експерт предлага "да се търси външно финансиране от ЕС" и "съвместно по проекти". Идеята за европейско финансиране на системата е аргументирана от друг участник така: "подобна национална система би трябвало да се финансира от Европа, защото ще е налице безпристрастност" и защото "потребителските организации няма откъде да получат възможности за финансиране".

Експертите се затрудняват да коментират възможности за систематично провеждане на сравнителните изпитвания. Половината от участниците виждат такива възможности във връзка с осигуряването (най-вече) на финансови ресурси, които да дадат сигурност при провеждането на сравнителните изпитвания. Представител на браншова асоциация заявява: "Голям проблем относно цялостното систематично провеждане на сравнителните изпитвания е, че няма кой да заплати тези изследвания.

Ние имаме хора и идеи, но няма средства." Друг експерт посочва връзката с конкретна политика на правителството за защита на потребителите, която би позволила систематичното извършване на сравнителните тестове. Останалите експерти дават отрицателен отговор на този въпрос или заявяват, че "не могат да преценят" (30 %).

4.2.4. Кои са Вашите виждания, свързани с предоставяне на информацията от независими сравнителни изпитвания за качеството на продуктите в България?

Вижданията на участниците за информацията от изпитванията на продуктите в сравнителен аспект са свързани с тяхната достъпност и системност. Това би позволило рационален потребителския избор на пазара в България.

Повечето от анкетираните предпочитат резултатите от теста да бъдат представени като подреждане на изпита-

ните продукти по получени бални точки от комплексната оценка на качеството – т. нар. *"Немски модел"*. Всички подчертават, че тази информация трябва да бъде представена по достъпен начин, да е налице и точен анализ на резултатите, така че потребителят да направи своите заключения.

Съществуват и виждания, подкрепящи т. нар. *"Скандинавски модел"*, при който се предлагат само данните от изпитванията в сравнителен аспект без да се правят класации. Двамата респонденти, отличили този модел, смятат, че той е най-подходящ за България, "защото в другите два случая (модела) са налице предпоставки за манипулиране и за насочване на мнението в определена посока" или "защото в противен случай е възможно "обръщане" на информацията в една или друга полза".

Един участник в изследването смята, че "трябва да се използват и трите модела, в зависимост от изследваните продукти: когато става въпрос за храна, напр. трябва да се следва *"Английският модел"* (отличават се най-добрият продукт и най-лошият продукт по съотношението качество/цена)".

При анализа на интервютата се откриват и отговори от типа: *"моделът няма значение, тъй като всеки един има определени предимства"* и *"важно е информацията, която се публикува, да е независима"*.

Респондентите смятат, че "информацията (от сравнителните изпитвания) би трябвало да присъства навсякъде", "да бъде предоставяна на места, достъпни за много хора", "при държавно финансиране тази информация би трябвало да е безплатна", "би трябвало да стига до максимално широк кръг от потребители".

По отношение на мястото за представяне на информацията се възприемат няколко възможности: Интернет (специален сайт в Интернет, сайт на потребителска организация и др.); потребителски

списания, предавания или "на местата, където хората закупуват стоките, като хипермаркетите например". Един от участниците прави уточнението, че потребителските списания, конкретно в страната, нямат толкова широка аудитория, за да бъдат най-добър източник на подобна информация. Друг уточнява: "У нас вече от няколко години Българската национална асоциация "Активни потребители" публикува такива тестове и разпространява този тип информация сред членовете си. Подобни тестове публикуват и специализирани издания за продажби на автомобили, компютри и т.н. и този инструмент работи успешно."

4.2.5. Възможно ли е международно (регионално, балканско) сътрудничество в сферата на сравнителните изпитвания?

Експертите от проучването категорично виждат възможности за сътрудничество, главно на европейско и международно ниво. Според тях, е неподходящо сътрудничество в областта на сравнителните изпитвания между Балканските страни. Един от интервюираните вижда по-скоро сътрудничество с Румъния, в качеството ѝ на страна – членка на Европейския съюз. Друг експерт намира пречка за развитие на балканското сътрудничество в тази сфера в това, че "в много от страните в региона все още движенията за защита на потребителите не са активни".

Петима (21,80 %) от интервюираните споменават като пречка пред подобно сътрудничество и факта, че на различните пазари се продават различни продуктови марки (дори и на един и същ производител).

Заклучение

Участниците в интервюто показват коректни познания за сравнителните тестове. Всички отбелязват, че те представят съществена част от информацията за потребителите и помагат при извършване на избор при покупката.

Според повечето от експертите сравнителните тестове дават обективна оценка на съответните показатели за ка-

чеството като: безопасност на храните и на промишлените продукти; функционалност; такива, свързани с опазване на околната среда (енергийна ефективност и др.).

Голяма част от участниците споделят, че държавните агенции са заинтересовани страни от предоставяне на потребителска информация и акцентират върху съществуващата инфраструктура за изпитване на продуктите – акредитирани лаборатории за изпитване и контрол. Друга, немалка част от тях, виждат в дейността на организациите на потребителите в България възможност за предоставяне на независима информация за качеството на продуктите.

Подчертани са, но не в тяхната пълнота, и основните принципи, които следва да се спазват при провеждане на подобни изпитвания: неутралност, обективност на изпитването, обективна комуникация.

Анкетираните смятат, че такава Система ще подпомогне информирания избор на потребителите при решението им за покупка на пазара в България, на който се "забелязват все-повече и по-разнообразни стоки и услуги". Изброени са многобройни продукти и услуги, които биха могли да бъдат изпитани в обхвата на една бъдеща Система.

Най-общо респондентите смятат, че има предпоставки за изграждане на Система за независими сравнителни изпитвания в България: акредитирани лаборатории, органи за контрол, до известна степен и действащи методики за провеждане на изпитванията за качеството на продуктите.

По отношение на възможности за финансиране на системата всички те са единодушни, че държавата трябва да субсидира потребителските организации изцяло (100 %) и резултатите да бъдат общодостъпни. Разкрити са и такива мнения, свързани с европейско финансиране на подобни инициативи. Подчертано е, че потребителските организации в страната нямат финансовите възможности за извършване на подобни изпитвания, въпреки съществуващия капацитет по отношение на практики и методики.

Вижданията на участниците за инфор-

мацията от изпитванията на продуктите в сравнителен аспект са свързани с тяхната достъпност и системност. Това би позволило рационален потребителския избор на пазара в България.

Настоящото проучване на заинтересованите страни от предоставяне на потребителска информация в България разкрива основните аспекти на една бъдеща Система за независими сравнителни продуктови изпитвания на национално ниво. Това, от своя страна, може да постави надеждна основа за изграждане на правителствена политика в тази сфера.

Литература

1. Василева, Е., Б. Николов, Д. Иванова, Ролята на сравнителните изпитвания за предоставяне на информация, свързана с качеството на продуктите, XXI Научна конференция с международно участие "Качество и безопасност на стоките", 14-16 октомври 2010 г., Варна, Сборник доклади, с. 91-99.
2. Ayeni, V., 2001, Empowering the Customer, Ed. Commonwealth Secretariat, 49-50.
3. ISO/IEC Guide 46: 1985 Comparative Testing of Consumer Products and Related Services. General Principles.
4. Kleinschmidt, C., Comparative Consumer Product Testing in Germany, *Business History Review*, (2010) 84 (1), 105-124.
5. Mallard, A., Consumer Information in the Press and Marketplace: On a Survey Consumers as a Third Party, *Sociologie du Travail*, (2000) 42 (3), 391-409.
6. Rischkowsky, F., T. Döring, Consumer Policy in a Market Economy: Considerations from the Perspective of the Economics of Information, the New Institutional Economics as well as Behavioural Economics, *Journal Consumer Policy* (2008) 31, 285-313.
7. Round, D., J. Tustin, Consumer as International Traders: Some Economic and Legal Issues Underlying Consumer Protection, *Competition & Consumer Law Journal*, (2005) 12, 249-274.
8. Ruževičius, J., J. Adomaitis, Comparative Testing of Product Quality and its Practical Potentiality in Lithuania, *Engineering Economics* (2005) 45 (5), 73-79.